

DOHÁNYGYÁRI MUNKÁSNŐK HELYZETE.

Írta: FREUND GYULA, Temesvár.

Nagy barna kapu előtt állunk. Vasalkat-részei rozsdamarásúak. Kívülről azt a benyomást kelti, mintha csak nagy időközönként nyitnák fel. Pedig dehogy. Napjában háromszor fordul ki sarkaiból a komor kapu, hogy az emberáradatot magába fogadja, vagy magából kiontsa.

A temesvári dohánygyár előtt vagyunk. Kopott, viharverte külseje olyan, mint egy fogházé, mert még magyar gyárnak is csapni valóan vigasztalan a kinézése. A gyárban uralkodó viszonyok sem különbek. Több mint 2000 személy dolgozik benne: 12 éves gyermekektől kezdve, bezárólag 70 éves agg nőig. Maga a napi munkaidő is a legkülönbözőbb: 9, 10 és 11 óra. Attól függ, hogy az egyes osztályokban dolgozó munkások és munkásnők kimért »penzum«-jukat gyorsabban avagy lassabban készítették-e el. Mert a napi munkateljesítmény pontosan ki van szabva. Többet keresni nem szabad. Aki hamarább kész, a dohos, fülledt levegőben várhat 1-1½ órát tétlenül, míg a gyárból kiengedik. A gyár tisztántartása a lehető legelhanyagoltabb. Ablakokat heteken át nem nyitnak, iparfelügyelő nem létezik és így nem csoda, hogy az alatt felsorolt statisztika szerint a gyárban uralkodó állapotok egyszerűen megdöbbentők. A gyárban csak a nehezebb munkák elvégzésére vannak férfiak alkalmazva, magát a tulajdonképeni termelést majd nem kizárólag nők végzik. Hogy e védtelen és persze szervezetlen női munkásokkal a felett es emberek hogyan bánnak, az könnyen elképzelhető. Durva beszédkihozások, sőt tetteleg bántalmazások igen gyakran fordulnak elő e »magyar királyi« gyárvállalatban. Panasznak helye nincs. Ilyesmi a temesvári dohánygyárban ismeretlen valami, mert az illető egyszerűen azt a választ kapja, hogy: »ha nem tesszik, mehet!« Van elég munkátlan, még kihasználható női emberanyag, mely az állam, mint munkaadó, áldásait ki nem próbálva, nap-nap után keres munkát ebben a »pocokfogó«-ban. (Így nevezik azok a munkásnők e gyárat, kik a túrheteretlen egészségügyi és kereseti viszonyok miatt onnét kiléptek s

inkább éheznek, mintsem ottan tovább dolgozzanak.) Különböző, kiszivárgott, azonban ellenőrizhetetlen hírek szerint a gyárban erkölcsi tekintetben is nagyon-nagyon sok a kívánni való. A munkásnők megfélemlítése az egyedüli akadálya annak, hogy a botrányos köz-erkölcsi állapotok napfényre, ne kerüljenek. Ha aztán egyik-másik munkásnő a gyárból kilép, a rajta megtörtént esetekre a feledés leplét borítja, mert ő maga sokkal inkább lenne a meghurcoltatásnak és a jóerkölcsű társadalom közmegejtésének kitéve, mint a megejtője. Hallgat, mert a társadalom hallgatásra kárhoztatja.

A munkásnők teljesen szervezetlen voltak-nál fogva tudatlanok s így még azokban is, kik rajtuk segíteni, helyzetükön javítani akar-nak, ellenségüket látják. De annyi osztálytudat már van bennük, vagy talán az ösztön sugal-mazza nekik, hogy ők az igazgatótól kezdve az utolsó felügyelőig a kizsákmányolót, a gaz-dasági ellenfélt és a hajcsárt látják, kikkel szemben ők csak vak eszközök. Félnak tőlük, mert amazokat »erőseknek«, »hatalmasoknak«, magukat pedig gyöngéeknek és nyomorultak-nak tartják. Szélmalomharcnak minősítik a szervezkedést s ha már helyzetük tarthatat-lanná válik, inkább kilépnek a „pocokfogó”-ból, mintsem hogy szervezkedéssel segítsenek szomorú sorsukon. A parányi gyülekezési és egyesülési szabadság gyakorlatát a temesvári do-hánygyár igazgatósága a munkából való elbocsáj-tás terhe mellett megtiltotta, úgy hogy azelőtt a hallatlan eset előtt állunk, hogy az állam mint munkaadó munkásnőitől a törvényes jogot vonja meg. A legegyszerűbb jogoknak ez a lábbaltiprása, arcpirítóan szégyenteljes, de e téren nem várható addig javulás, míg maguk a törvényes jogaikból kiforgatott munkásnők talpra nem állanak. Csak egy ízben próbálták e szerencsétlen páriák öntudatuk jelét adni. Amikor u. is Magyarország munkássága elmúlt év őszén az általános, titkos választójog érde-kében országos harcra készülődött s október 10-én a munkát letette, akkor a dohánygyári munkásnőkben is megmozdult a munkásön-tudat. De csak egy percre. Október 10-ike előtt pár nappal gyűlésre hívták össze őket. 68 mun-kásnő és 15 munkás jelent meg a felhívásra. Félnéken, csendesén húzódtak meg a terem egy sarkában, félve attól, hogy az igazgató úr minden pillanatban megjelenhet, elcsípi őket a „tiltott dolgon” s korbáccsal az utcára hajítja őket. Nem sikerült őket október 10-én a har-colók közé sorozni, mert „felsőbb helyen” másnap tényleg megtudták, hogy „némberek” gyűléseztek s megindult a puhítómasina műkö-dése. Másnap megkérdezték, hogy ki volt a gyűlésen? Senki sem vállalta e „borzasztó” ódiót. Nagy dikció közepette aztán meg-

erősítették az „erősek” a tőlük alkotott gyüle-kezési jog felrúgásának a szentségét. A mun-kásnők magukban megbánták, hogy a gyűlésre való menetelükkel így magukra bősítették az igazgató urat, kit „kezeit csókolom téns' úr”-ral köszöntenek még öreg munkásnők is! S újra szótlánul igába hajtották fejüket! Azóta sem lehetett csak húsztat is közülök összehozni. Jómagam azon az október 10-ike előtti gyűl-ésen jelen voltam s a ritka alkalmat felhasznál-tam arra, hogy e végtelen szomorú viszonyok között tengődő munkásnőkről statisztikát állít-sak össze a nyilvánosság számára.

Rovatozott lapokat adtam át nekik, hogy azokat töltsék ki. 83 lapot osztottam ki 68 nő és 15 férfi közt. Ebből visszaadta és kitöltötte 61 nő és 12 férfi. 9 nő és 1 férfi nevét nem írta a kérdőívre. A név maga persze így is-úgyis mellékes, s ehelyütt a neveket igen sok oknál fogva teljesen mellőzöm, csupán a nyert adatokat teszem közzé. Ezek köteteket beszélnek.

E számok főleg a munkásnők végtelen nyomorúságáról tesznek bizonyosságot. Csak „egészséges, munkaképes”, közvetlenül a mun-kából jövő munkásnők állították ki a kérdőíveket! A betegek, a munkaképtelenek otthon maradtak! Vajjon mit írtak volna azok az utolsó két rovatba? Vajjon milyen kiáltó bizonyítványt állítottak volna ki arról, hogy az ő egészségükkel mily könnyelmű módon bánik el az állam! De maradjunk az előttünk fekvő kimutatásnál. Az egyes rovat tartalmá-nak elolvasása annak naiv voltánál fogva százalmas mosolyra készítené az embert, ha az egész adathalmaz magában véve nem nyúj-tana oly szomorú és sivár képet e munkásnők helyzetéről. 61 munkásnő közül 33 bevallottan beteg! ez 54%! Ha már most a gyárban dol-gozó összes munkásnőket ebben az arány-ban osztjuk be az egészséges és beteg, de „munkaképes” személyek közé, úgy átlagos 2000 dolgozó munkásnőt számítva, 1040 beteg munkásnőt találnánk! A 33 beteg közül 23, saját bevallása szerint, a gyárban való munkálkodása közben betegedett meg! Ez pontosan 70%-a a beteg „munkaképes” munkásnőknek! Kétszobás lakásban 61 mun-kásnő közül csak 6 lakik (8.4%), a többi egy-szobás lakásban húzódik meg és az is, ki tudja, hogyan néz ki? 6-7 személy lakik a bevallás szerint egy szobában. Az anyán a legször-nyűbb betegség, a tüdővész ragódtak, az apán vagy a nagyszámú család egy más tagján egy másik, talán ragályos betegség út tanyát s ezek az emberek szűk négy fal között laknak, alszanak! ime! így néz ki az a híres, erőtel-jes és egészséges magyar nemzet, amelyről a mi reakcionáriusaink minden adandó alkalom-mal oly nagy megejtéssel beszélnek.

Sorszám	Hány éves?	Mióta dolgozik a gyárban?	Mennyi az utolsó heti keresete?		Férjénél van, vagy nős?	Mi a foglalkozása a férjének?	Hány kiskorú gyermeke van?	Hány szobás lakása van?	Beteg ön?	Ha igen, mi a baja?	Mióta beteg?
			K	f							

A) Nők

1	17	2 éve	7	79	nem	–	Nők.	1				
2	21	10 hónapja	6	80	igen	napszámos	2	1	–	–	–	–
3	16	4 hónapja	5	20	–	–	–	szüleimnél vagyok	–	–	–	–
4	39	8 éve	9	20	igen	lakatos	5	1	igen	mellbeteg	3 éve	
5	23	3 éve	8	12	–	–	–	1	igen	mellbeteg	11 hónapja	
6	41	13 éve	9	17	özv.	–	4	1	–	–	–	–
7	29	5 éve	8	05	igen	munka nélk.	3	1	igen	vesebaj	8 hónapja	
8	18	1 éve	7	00	igen	semmi	–	1	igen	8-ik hónapja terhes	–	
9	20	3 év 1 hónap	6	04	igen	zsákos	1	1	–	–	–	–
10	24	8 hónapja	5	01	igen	asztalos	2	2	igen	mellbeteg	10 hónapja	
11	33	9 éve	9	08	igen	kocsis	4	1	igen	mellbeteg	2 éve	
12	45	14 éve	9	22	igen	munkás	3	1	igen	tüdőpajos, scrophulosis	10 éve	
13	19	1 év 5 hónap	7	29	igen	nincsen	1	1	igen	nem mondhatom	6 hete	
14	15	3 hónapja	4	97	–	–	–	anyámnál	igen	a mellemen	pár hónapja	
15	30	9 éve	10	04	özv.	–	2	1	igen	gyulladás	2 hónapja	
16	27	2 éve	7	81	nem	–	–	1	–	–	–	–
17	18	1 éve	7	26	–	–	–	nagyanyámnál lakom	–	–	–	–
18	21	6 hónapja	6	05	igen	pék	2	1	igen	folyt. főfájás	2 hónapja	
19	16	9 hónapja	–	–	–	–	–	nem	–	–	–	–
20	47	5 éve	8	77	igen	munkás	6	2	igen nagyon	asthma	2 éve	
21	32	4 éve	6	09	nem	–	1	1	igen	alsótest	3 hónapja	
22	25	4 éve	7	06	igen	napszámos	3	1	igen	szem	1½éve	
23	51	12 éve	9	80	özv.	–	–	1	igen	vérszegény	20 éve	
24	35	6 éve	6	95	igen	czipész	4	2	igen	rheuma	4 éve	
25	20	1 éve	6	18	igen	pincesz	–	egy konyha	igen	görcsök	7 hónapja	
26	38	7 éve	8	50	igen	asztalos	3	1	igen	szívbjaj	5 éve	
27	19	6 hónapja	5	00	–	–	–	–	–	–	–	–
28	21	2 éve	6	90	igen	fényező	2	1	–	–	–	–
29	20	3 éve	8	09	igen	munkás	1	1	–	–	–	–
30	23	5 éve	7	10	nem	–	–	1	igen	hektika	2 éve	
31	19	7 hónapja	4	95	–	–	–	apámnál	–	–	–	–
32	39	4 éve	7	24	igen	gyári munk.	4	1	igen	aranyér	1 éve	
33	28	5 hónapja	4	90	nem	–	–	1	igen	nem lehet	–	
34	17	4 hónapja	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
35	22	1 éve	6	21	igen	bádogos	2	1	–	–	–	–
36	27	3 éve	7	08	igen	szolga	4	1	–	–	–	–
37	32	7 éve	8	76	özv.	–	2	2	–	–	–	–

Sorszám	Hány éves ?	Mióta dolgozik a gyárban ?	Mennyi az utolsó heti keresete ?		Férjnél van, vagy nős?	Mi a foglalkozása a férjének?	Hány kiskorú gyermeke van?	Hány szobás lakása van ?	Beteg ön?	Ha igen, mi a baja?	Mióta beteg?
			K	f							
38	21	½ éve	5	87	igen	kocsis	1		–	–	–
39	25	2 éve	8	11	igen	–	3		igen	tüdővész	1 éve
40	18	1 éve	6	00	–	–	–	–	–	–	–
41	21	2 éve	8	19	igen	napszámos	2		–	–	–
42	27	3 éve	9	00	–	–	–		igen	vérszegény	–
43	55	13 éve	9	70	özv.	–	4		igen	czukorbeteg	6 éve
44	40	10 éve	8	91	igen	napszámos	5		igen	fülbaj	2 éve
45	39	6 éve	8	12	igen	kihordó	4		igen	sorvadás	3 éve
46	26	4 éve	10	00	igen	gyári munk.	3		igen	angol betegség	–
47	21	1 éve	7	20	igen	kertész	2		–	–	–
48	17	Va éve	4	70	igen	–	–	–	–	–	–
49	23	2 éve	7	02	–	gyári munk.	2		igen	sárgaság	1 éve
50	34	9 éve	8	90	igen	–	–	–	–	nem szabad mondani	–
51	22	3 éve	7	00	nem	–	–		igen	alsó baj	1 éve
52	30	4 éve	–	–	–	–	–	–	–	–	–
53	20	1 éve	6	20	nem	–	–		–	fülzúgás, főfájás, rosszullet	1½ éve
54	19	1 éve	6	00	nem	–	–		igen	vesebaj és hektika	régóta
55	23	4 éve	–	–	igen	szolga	3		–	–	–
56	47	15 éve	–	–	igen	mester	nincsen		–	–	–
57	31	3 hónapja	4	40	igen	régén beteg	4		–	–	–
58	34	7 éve	9	00	igen	rakt. munk.	2		–	–	–
59	20	7 hónapja	6	68	–	–	–	–	–	–	–
60	22	3 éve	8	02	igen	munkás	1		igen	gyomorhaj	2 éve
61	19	1 éve	–	–	–	–	–		–	–	–

B) Férfiak

1	34	6 éve	13	40	igen	–	3		–	–	–
2	28	3 éve	11	00	igen	–	2		–	–	–
3	37	4 éve	12	50	igen	–	4		igen	tüdőbeteg	3 éve
4	31	2 éve	13	70	igen	–	2		–	–	–
5	26	1 éve	–	–	igen	–	–		igen	aranyér	–
6	21	–	10	00	–	–	–	–	–	–	–
7	39	8 éve	13	40	igen	–	4		–	–	–
8	33	5 éve	14	80	igen	–	3		–	–	–
9	29	3 éve	15	30	igen	–	2		–	–	–
10	43	9 éve	15	00	igen	–	6		igen	mellbeteg	több éve
11	24	6 hónapja	10	20	igen	–	1		igen	mellbeteg	–
12	28	1 éve	12	00	igen	–	2		–	–	–

Kétszeresen súlyos beszámítás alá esik a nyomornak e statisztikája, mert éppen az államnál alkalmazott munkásnőről van szó. A nők jogtalanságának, a féktelen gazdasági elnyomatás és kizsákmányoltatásának ezt a képét akartam bemutatni.